

บทที่ 2

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ فروยด์

(Freud's Psychoanalytic Theory)

การวิเคราะห์จิตสำนึก (consciousness) ในคนปกติเริ่มขึ้นพร้อม ๆ กับการแยกตัวเป็นอิสระของสาขาจิตวิทยา ประมาณกลางศตวรรษที่ 19 กลุ่มโครงสร้างของจิต (Structuralism) แบ่งจิตออกเป็นส่วนประกอบต่างๆ ได้แก่ ความรู้สึก (feelings) การสัมผัส (sensations) และมโนภาพ (images) กลุ่มอื่นๆ ให้ความสำคัญกับความคิดที่ศึกษาส่วนประกอบของจิต มีการเสนอว่าจิตเป็นขบวนการทำงานมากกว่าสภาพนิ่งเฉย จึงควรศึกษาจิตในฐานะเป็นขบวนการทำงานไม่ใช่เพียงค้นหาส่วนประกอบ

فروยด์ โจมตีจิตวิทยาแบบดั้งเดิม ซึ่งศึกษาจิตสำนึกในหลายประเด็น เขาเปรียบเทียบจิตเสมือนก้อนน้ำแข็งซึ่งมีส่วนที่พ้นน้ำเล็กกว่าส่วนที่อยู่ใต้น้ำ ส่วนที่เหนือน้ำนี้เปรียบเสมือนจิตสำนึก (consciousness) ส่วนที่อยู่ใต้น้ำคือ จิตใต้สำนึก (unconscious) ภายในอาณาบริเวณที่กว้างใหญ่ของจิตใต้สำนึกเป็นที่อยู่ของความปรารถนาที่แรงกล้า ความเจ็บปวดความคิด และความรู้สึกที่เก็บกด พลังที่มองไม่เห็น ซึ่งคอยควบคุมความคิดและความต้องการในจิตสำนึกของมนุษย์ ดังนั้นจิตวิทยาที่จำกัดอยู่แต่การวิเคราะห์จิตสำนึกจึงไม่เพียงพอที่จะทำความเข้าใจแรงจูงใจที่แอบแฝงอยู่ในพฤติกรรมของมนุษย์

فروยด์ใช้เวลามากกว่า 40 ปี ทุ่มเกี่ยวกับการศึกษาจิตใต้สำนึกโดยวิธีบรรยายอย่างอิสระ (free association) และได้พัฒนาทฤษฎีบุคลิกภาพที่กว้างขวาง เขาอธิบายจิตในลักษณะของพลังงาน และการขยายของพลังงานจิต เขากลายเป็นผู้หนึ่งที่ถูกโจมตีและมีอิทธิพลมากที่สุดต่อจิตวิทยาสมัยใหม่

ซิกมันด์ فروยด์ (Sigmund Freud) เกิดที่โมเรเวีย เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม ค.ศ. 1856 และถึงแก่กรรมในลอนดอน เมื่อวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 1939 เขาอาศัยอยู่ในเวียนนา เกือบ 80 ปี ในวัยเด็กเขาปรารถนาจะเป็นนักวิทยาศาสตร์ และได้เลือกศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเวียนนา ปี 1873 เขาจบการศึกษาใน 8 ปีต่อมา فروยด์ไม่

เคยตั้งใจจะเรียนแพทย์ แต่เนื่องจากงานวิทยาศาสตร์ได้รับค่าตอบแทนน้อย โอกาสก้าวหน้าทางวิชาการจำกัดสำหรับชาวยิว และความจำเป็นทางครอบครัวบังคับให้เขาต้องทำงานส่วนตัวซึ่งกลายเป็นผลดีให้เขามีเวลาวิจัย ผลงานเขียน และได้รับชื่อเสียงโด่งดัง

ความสนใจในเรื่องประสาทวิทยา เป็นเหตุให้ فروยด์ ศึกษารักษาอาการโรคประสาท ซึ่งอาศัยศิลปการรักษามาแบบฉบับของสมัยนั้น فروยด์ ได้สมัครเป็นลูกศิษย์ของจิตแพทย์ที่มีชื่อเสียงชาวฝรั่งเศส ชื่อ ยีน ชาโค (Jean Chacot) เป็นเวลา 1 ปี เพื่อพัฒนาทักษะการใช้เทคนิครักษา ชาโค ใช้การสะกดจิตในการรักษาอาการฮีสทีเรีย (ฮีสทีเรีย คืออาการที่คนไข้รู้สึกบกร่องทางกายโดยที่มิได้มีความผิดปกติทางกายแต่อย่างใด อาการดังกล่าวทำให้คนไข้ไม่สามารถใช้ร่างกายส่วนนั้น ๆ) فروยด์ลองใช้การสะกดจิตกับคนไข้ แต่เขาไม่พอใจกับผลที่ได้นัก เมื่อเขาได้ทราบว่า โจเซฟ บรูเออร์ (Joseph Breuer) ชาวเวียนนาใช้วิธีใหม่รักษาคคนไข้ โดยการให้พูดถึงอาการและค้นหาสาเหตุ فروยด์ก็ได้เข้ามาร่วมงานกับบรูเออร์ และพบว่าวิธีการดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการรักษาอาการฮีสทีเรีย

ต่อมา فروยด์ แยกตัวจากบรูเออร์ เนื่องจากความเห็นขัดแย้งกันเรื่องสาเหตุทางเพศของอาการฮีสทีเรีย فروยด์เชื่อว่าความขัดแย้งเรื่องเพศเป็นสาเหตุของโรคฮีสทีเรีย บรูเออร์มีความเชื่อว่าจะไม่ใช่เรื่องเพศ فروยด์ได้พัฒนาความคิดของเขาต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของเขา คือ การแปลความหมายความฝัน (The interpretation of dreams, 1900) ซึ่งปลุกความสนใจของนักวิทยาศาสตร์ทั่วโลก เขามีลูกศิษย์มากมาย หลังจากนั้นไม่นานนัก เช่น เอิร์นเนส โจนส์ จากอังกฤษ คาร์ล จุง ชาวสวิส เอ.เอ. บริลล์ จากนิวยอร์ก แซนเดอร์ เฟรนช์ ชาวบุงคาเปสท์ คาร์ล อับบราฮัม ชาวเบอร์ลิน และอัลเฟรด แอดเลอร์ ชาวเวียนนา จุงกับแอดเลอร์ต่อมาแยกไปพัฒนาในแนวที่แตกต่างออกไป فروยด์เริ่มวิเคราะห์ตนเองในปี 1890 และกระทำต่อมาจนสิ้นชีวิต เขามีส่วนในการก่อตั้งสมาคมจิตวิทยาวิเคราะห์ ผลงานอื่น ๆ ของเขาได้แก่ Outline of Psychoanalysis (1940) งานเขียนทางจิตวิทยา 24 ตอน (1953)

โครงสร้างของบุคลิกภาพ (The structure of personality)

บุคลิกภาพประกอบด้วยระบบใหญ่ ๆ 3 ระบบ คือ id ego และ superego แต่ละระบบมีคุณสมบัติ องค์ประกอบ การทำงาน พลังงาน และกลไกต่างๆ ของมันเอง แต่

ก็มีอิทธิพลซึ่งกันและกันอย่างยากที่จะทำให้อิทธิพลที่มีต่อกันสลายลงไปได้ ความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ระบบนี้ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมและยากยิ่งที่ระบบใดระบบหนึ่งจะทำงานตามลำพังโดยปราศจากอีก 2 ระบบ

1. Id เป็นระบบที่ก่อตัวขึ้นก่อน และเป็นบ่อเกิดให้ ego และ superego พัฒนาแตกต่างออกไป id ประกอบด้วยลักษณะทางจิตวิทยาทุกอย่างที่บุคคลได้รับเป็นมรดกมาโดยกำเนิด รวมทั้งสัญชาตญาณ id เป็นแหล่งของพลังงานจิต และได้รับพลังงานมาจากร่างกาย ฟรอยด์ เรียก id ว่า “True psychic reality” เนื่องจาก id เป็นตัวแทนของโลกแห่งประสบการณ์ภายใน และปราศจากความรู้ความจริงในโลกภายนอกของบุคคล id ไม่สามารถอดทนต่อความเครียด (tension) ที่ทำให้บุคคลตกอยู่ในภาวะไม่สบายและทำให้พลังงานของ id เพิ่มขึ้นไปด้วย ภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งเร้าภายนอก หรือเกิดจากภาวะรุกร้าภายใน id จะทำหน้าที่ปลดปล่อยความเครียดทันทีเพื่อให้อินทรีย์คืนสู่สภาพที่สบายเหมือนเดิมและพลังงาน id ก็จะกลับสู่ระดับต่ำ การลดความเครียดโดยการทำงานของ id เรียกว่าหลักของความพอใจ (Pleasure principle)

เพื่อให้บรรลุจุดหมายของ id ในการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวด และได้รับความพึงพอใจ id จึงมีขบวนการทำงาน 2 อย่าง ได้แก่ ปฏิกริยาสะท้อน (reflex action) และขบวนการขั้นแรก (primary process) reflex action เป็นปฏิกริยาที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติเช่นเดียวกับการจาม การกระพริบตา ซึ่งจะลดความเครียดได้ทันที primary process เป็นขบวนการขจัดความเครียดชั่วคราว เช่น การนึกภาพอาหารขณะกำลังหิว การฝันกลางวัน เป็นการตอบสนองความปรารถนาที่ยังไม่เป็นความจริง อาการประสาทหลอนของคนไข้โรคจิตก็จัดอยู่ในการทำงานของ primary process การตอบสนองในลักษณะนี้จะอยู่ในขอบเขตของความจริงที่ id รู้จักเท่านั้น

ดังนั้นขบวนการ primary process จึงไม่สามารถลดความเครียดได้อย่างแท้จริง เพราะคนที่หิวไม่สามารถนึกภาพอาหารเพื่อลดความหิว จึงเป็นเหตุให้ต้องเกิดการดำเนินงานของขบวนการขั้นที่สอง (secondary process) โดยระบบ ego

3. Ego การปรากฏของ ego สืบเนื่องจาก ความขาดแคลนของอินทรีย์ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับความจริงในโลกภายนอก คนหิวต้องหาและกินอาหารจึงจะขจัดความเครียดที่เกิดจากความหิวให้หมดไปได้ หมายความว่าบุคคลต้องเรียนรู้ความแตกต่างระหว่าง

ภาพอาหารในความคิดคำนึงกับอาหารที่มีอยู่จริงในโลกภายนอก บุคคลต้องสามารถเปลี่ยนภาพมาสู่การรับรู้จริง id กับ ego จึงมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ id รู้จักแต่ความจริงของจิต ego สามารถแยกสิ่งที่อยู่ในจิตกับสิ่งที่อยู่ในโลกภายนอก

ego จึงทำงานโดยหลักของความเป็นจริง (reality principle) และขบวนการทำงานของ ego เรียกว่า ขบวนการขั้นที่สอง (secondary process) เป้าหมายของหลักความเป็นจริง เพื่อป้องกันการปลดปล่อยความเครียดจนกว่าร่างกายจะได้รับวัตถุที่สนองความขาดแคลน การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจะต้องพัฒนาระบบการคิดที่มีเหตุผล สอดคล้องกับความเป็นจริง มีการวางแผนและตรวจสอบการวางแผนและค้นหาความจริง

ego ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารบุคลิกภาพ เนื่องจากมีหน้าที่ควบคุมการกระทำเลือกสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนอง และตัดสินใจว่าจะสนองแรงผลักดันของสัญชาติญาณ ใจและสนองอย่างไร ego ต้องประนีประนอมความต้องการที่ขัดแย้งกันของ id กับ superego และโลกภายนอก นับว่าเป็นงานที่ไม่ง่ายสำหรับ ego หน้าที่รองของ ego คือเพื่อดำรงชีวิตและสืบเผ่าพันธุ์

3. Superego เป็นตัวแทนภายในด้านค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และอุดมคติของสังคมซึ่งได้รับการปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กโดยพ่อแม่และอาศัยการให้รางวัล และการลงโทษเป็นเครื่องมือ คุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่สมบูรณ์แบบมากกว่าความจริง ทำหน้าที่ตัดสินใจว่าสิ่งใดถูกผิด ตามมาตรฐานของคุณธรรมในสังคม ความสำนึกผิดชอบชั่วดีจะลงโทษบุคคลให้รู้สึกผิดต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสม

หน้าที่สำคัญของ superego คือ

- (1) ยับยั้งแรงกระตุ้นของ id โดยเฉพาะเรื่องเพศ ความก้าวร้าว เนื่องจากแรงกระตุ้นเหล่านี้ถูกสังคมประณาม
- (2) ชักนำ ego ให้คล้อยตามเป้าหมายทางคุณธรรม
- (3) แสวงหา ความดีเลิศ (perfection)

นั่นคือ superego คอยต่อต้าน id และ ego และพยายามจะนำไปในทางที่มันต้องการ superego จึงเหมือน id ในกรณีที่ขาดเหตุผลและเหมือน ego ในกรณีที่พยายามควบคุมสัญชาติญาณ แตกต่างกันตรงที่ superego พยายามจะสกัดกั้นสัญชาติญาณอย่างถาวรขณะที่ ego พยายามทดแทนอย่างเหมาะสม

การทำงานของระบบทั้ง 3 อยู่ในลักษณะการทำงานร่วมกัน มิใช่แยกงานกันทำ หรือถ้าจะพิจารณาโดยทั่วไป เราอาจแทน id ด้วยองค์ประกอบทางร่างกาย ego คือองค์ประกอบทางจิตวิทยา และ superego คือองค์ประกอบทางสังคม

ควับเคลื่อนของบุคลิกภาพ (The dynamics of personlity)

ในสมัยศตวรรษที่ 19 มนุษย์ถูกมองในฐานะระบบพลังงานที่ซับซ้อน พลังงานต่าง ๆ ได้รับความจากอาหารที่หล่อเลี้ยงร่างกายและถูกนำไปใช้ในวัตถุประสงค์หลายอย่างเป็นต้นว่า การหมุนเวียนของโลหิต การหายใจ การเคลื่อนไหว การรับรู้ การคิด และการจำ เป็นต้น ฟรอยด์ไม่เห็นความแตกต่างระหว่างพลังงานที่นำมาใช้ในการหายใจหรือย่อยอาหาร กับพลังงานในการคิดและการจำฟรอยด์เห็นว่าถ้าเป็นการทำงานทางจิตวิทยา เช่น การคิดก็น่าจะเรียกว่าพลังงานจิต (psychic energy) ตามความเชื่อเดิม พลังงานอาจแปรสภาพไปสู่สภาพต่าง ๆ แต่ไม่มีการสูญหายไป ดังนั้นพลังงานจิตก็ย่อมจะเปลี่ยนเป็นพลังงานทางกาย หรือในทางกลับกัน id จะเป็นสื่อให้เกิดการถ่ายเทพลังงานจิตและพลังงานทางกายกลับไปกลับมาและเกิดบุคลิกภาพขึ้น ในการพิจารณาตัวขับเคลื่อนของบุคลิกภาพหรือสาเหตุที่ทำให้บุคลิกภาพทำงานจึงต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติของสิ่งต่อไปนี้

1. **Instinct (สัญชาตญาณ)** เป็นตัวแทนทางจิตวิทยาของการตื่นตัว (excitation) ภายในร่างกายที่มีมาโดยกำเนิด ตัวแทนทางจิตมีชื่อเรียกว่า wish (ความปรารถนา) และการตื่นตัวจะเรียกว่า need (ความต้องการ) เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นเราอาจอธิบายว่าสัญชาตญาณ คือ ธรรมชาติของความปรารถนาที่จะสนองความต้องการของร่างกายตัวอย่างเช่น สภาพของคนหิว คำอธิบายทางร่างกาย คือ เกิดภาวะขาดแคลนอาหารขึ้นตามเนื้อเยื่อของร่างกาย ตัวแทนหรือคำอธิบายทางจิตในสภาพที่คนหิว คือ เกิดความปรารถนาอาหาร (a wish for food) หรือเกิดความปรารถนาจะตอบสนองความหิวโดยอาหารนั่นเอง ความปรารถนา (wish) อยู่ในฐานะของแรงจูงใจที่นำไปสู่พฤติกรรมดังนั้นคนหิวจะแสวงหาอาหารด้วยเหตุนี้สัญชาตญาณ (instinct) จึงเปรียบเสมือนตัวการในการขับเคลื่อนบุคลิกภาพ ไม่เพียงแต่ผลักดันบุคลิกภาพเท่านั้น แต่ยังกำหนดทิศทางการแสดงพฤติกรรมอีกด้วย หรือกล่าวได้ว่าสัญชาตญาณ ควบคุมและเลือก ปฏิบัติทำให้ บุคคล มีความไวต่อสิ่งเร้าบางประเภทเป็นพิเศษ เช่น คนหิวจะไวต่อสิ่งเร้าที่เป็นอาหารมากกว่าอย่างอื่น คนที่เกิดความต้องการทางเพศเลือกตอบสนองสิ่งเร้าที่เข้ายวนทางเพศมากกว่า

เราอาจสงสัยว่าอินทรีย์จะถูกเร้าจากสิ่งเร้าภายนอกได้หรือไม่ ถ้าได้จะอธิบายอย่างไร ฟรอยด์เห็นว่าความตื่นตัวซึ่งเกิดจากการได้รับสิ่งเร้าภายนอกมีบทบาทในการทำงานของบุคลิกภาพน้อยกว่าสัญชาติญาณ และมีความซับซ้อนน้อยกว่าความต้องการภายในร่างกาย สิ่งเร้าภายนอกเราสามารถหลีกเลี่ยงได้ แต่เราหนีความต้องการภายในไม่ได้ แม้ว่าฟรอยด์จะให้ความสำคัญสิ่งเร้าภายนอกน้อยกว่า เขาก็มิได้ปฏิเสธความสำคัญของมันจะเห็นได้จากการอธิบายทฤษฎีความวิตกกังวลของฟรอยด์

สัญชาติญาณประกอบด้วยคุณสมบัตินี้ต่อไปนี้

- (1) a source (แหล่งผลิต) หมายถึง ภาวะที่ร่างกายเกิดความต้องการ
- (2) an aim (เป้าหมาย) หมายถึง การตั้งเป้าหมายเพื่อลดภาวะตื่นตัวที่เกิดขึ้น
- (3) an object (กิจกรรม) หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่เกิดความปรารถนา และสิ้นสุดลงเมื่อความปรารถนานั้นสัมฤทธิ์ผล
- (4) an impetus (ความเข้มของพลัง) หมายถึง พลังที่กำหนดโดยความรุนแรงของความต้องการ (need) เช่น ร่างกายขาดแคลนอาหารมากขึ้น พลังของสัญชาติญาณก็จะรุนแรงขึ้น

การทำงานของสัญชาติญาณ เป็นไปเพื่อลดความเครียด (tension reduction) จึงทำให้เกิดการแสดงพฤติกรรมจนกว่าความเครียดจะหมดไปหรือลดน้อยลง aim ของสัญชาติญาณมีลักษณะถอยหลัง (regressive) เพราะต้องการจะกลับไปสู่สภาพก่อนเกิดความเครียดหรือก่อนเกิดสัญชาติญาณ สัญชาติญาณจึงมีลักษณะอนุรักษ์ของเก่า การทำงานของสัญชาติญาณจึงเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ตลอดเวลาเป็นวัฏจักรวนเวียนเช่นนี้ตลอดไป ฟรอยด์เรียกลักษณะงานซ้ำแล้วซ้ำอีกของสัญชาติญาณว่า repetition compulsion (คำนี้ใช้กับพฤติกรรมพากเพียรซ้ำ ๆ ที่เกิดขึ้นเมื่อการทำในสิ่งที่สนองความต้องการไม่เหมาะสมหรือถูกขัดขวางเด็กจะเฝ้าดูคนหัวเมื่อรู้สึกโกรธ)

source และ aim ของสัญชาติญาณจะคงที่ตลอดชีวิต ยกเว้น source (แหล่งผลิต) จะเปลี่ยนหรือสิ้นสุดลงเนื่องจากวุฒิภาวะทางกาย หรือเกิดสัญชาติญาณใหม่เพิ่มขึ้น เนื่องจากร่างกายพัฒนาความต้องการใหม่ขึ้นมา ในทางตรงกันข้าม object (กิจกรรม) ในการสนองความต้องการจำแนกออกมากมายตลอดเวลา การที่ object แยกแยกออกไปมากมายเป็นผลเนื่องมาจากพลังงานจิตถูกทดแทนเมื่อ object บางอย่างเกิดขึ้นไม่ได้เพราะไม่

เหมาะสมขัดกับคุณงามความดีหรือถูกกีดขวาง พลังงานจิตจะหันเหไปสู่กิจกรรมใหม่จนกว่าจะค้นพบกิจกรรมที่เป็นไปได้ พฤติกรรมที่เกิดจากการทดแทน (displace) ของพลังงานจิตถือว่าเป็นสิ่งที่สัญชาตญาณหาได้ (instinct derivative) เช่นการตอบสนองทางเพศของเด็ก คือ การเล่นอวัยวะเพศแต่ถูกบังคับให้เลิก เด็กจะหันไปใช้การดูดนิ้วแทน การทดแทนอันนี้เป็นสิ่งที่สัญชาตญาณทางเพศหาได้ ข้อสำคัญคือ aim ของสัญชาตญาณทางเพศมิได้เปลี่ยนแปลง การกระทำดังกล่าวเป็นไปเพื่อความสุขทางเพศ

การทดแทนของพลังงานจิต เป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญของบุคลิกภาพ ความสนใจ ความชอบ รสนิยม นิสัย และทัศนคติ ล้วนเกิดจากการทดแทนพลังงานจิตของ object (กิจกรรม) ที่แท้จริงทั้งนั้นหรือกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สัญชาตญาณแสวงหาได้ในเงื่อนไขว้ของสิ่งแวดล้อมทฤษฎีการจูงใจของฟรอยด์วางอยู่บนความเชื่อว่าสัญชาตญาณคือที่มาของพฤติกรรมของมนุษย์

จำนวนและชนิดของสัญชาตญาณ

ฟรอยด์มิได้จำแนกรายการของสัญชาตญาณเพราะรู้สึกว่าคุณรู้เรื่องภาวะของร่างกายที่ส่งผลมาสู่สัญชาตญาณยังไม่เพียงพอและการจำแนกความต้องการทางร่างกายเป็นหน้าที่ของนักกายภาพ อย่างไรก็ตาม ฟรอยด์เชื่อว่าสัญชาตญาณแบ่งออกเป็นสัญชาตญาณแห่งการอยู่รอด (life instincts) และสัญชาตญาณแห่งความตาย (death instincts)

สัญชาตญาณแห่งการอยู่รอด สนองจุดมุ่งหมายในการดำรงไว้ซึ่งชีวิตและการแพร่พันธุ์ ความหิว ความกระหาย และความต้องการทางเพศจัดอยู่ในสัญชาตญาณแห่งการอยู่รอด พลังงานที่ก่อตัวขึ้นเพื่อการอยู่รอดเรียกว่า libido

ฟรอยด์ให้ความสนใจ ความต้องการทางเพศ (sex) มากที่สุด เขาเชื่อว่าในปฐมวัยเกือบทุกอย่างที่เด็กกระทำสืบเนื่องจากสัญชาตญาณทางเพศ ซึ่งกระจายอยู่หลายแห่งตามร่างกายสัญชาตญาณทางเพศก็มากมายหมายความว่าเกิดจากบริเวณต่าง ๆ ของร่างกายที่เกิดความต้องการนี้ บริเวณร่างกายที่ทำให้เกิดความต้องการทางเพศขึ้นมีชื่อเรียกว่า erogenous zones ซึ่งหมายถึงบางส่วนของผิวหรือเยื่ออวัยวะที่มีความไวต่อการตื่นตัวสูงมากและบุคคลจะมีความสุขเมื่อบ่งเบ้าความตื่นตัวให้หมดไป บริเวณของ erogenous zones ได้แก่ริมฝีปากและช่องปาก การตอบสนองของบริเวณนี้ให้แก่การดูดกลืน อวัยวะขยับถ่าย

การตอบสนอง คือการขับถ่าย และอวัยวะเพศ การตอบสนองคือการนวดหรือถู ในวัยเด็ก สัญชาติญาณทางเพศจะเป็นอิสระจากกัน แต่เมื่อเข้าวัยรุ่นจะปะปนและมีเป้าหมายเพื่อการสืบพันธุ์

สัญชาติญาณแห่งความตาย ฟรอยด์เรียกว่า สัญชาติญาณแห่งการทำลายอีกชื่อหนึ่ง มีการทำงานเด่นชัดน้อยกว่าสัญชาติญาณแห่งการอยู่รอด ท้ายที่สุดคนเราต้องตาย ความจริงอันนี้ทำให้ฟรอยด์กล่าวว่า “จุดมุ่งหมายของทุกชีวิตคือความตาย” ความปรารถนาอันนี้เป็นจิตใต้สำนึกเขาไม่ได้แรงให้เห็นที่มาทางกายของสัญชาติญาณแห่งความตาย และไม่ได้ให้ข้อปล้งงานแห่งความตายไว้ ความเชื่อเบื้องต้นในเรื่องความตายของ ฟรอยด์สืบเนื่องจากหลักความคงที่ของเฟชเนอร์ (Fechner 1920) ซึ่งกล่าวว่าขบวนการต่าง ๆ ของชีวิตมีแนวโน้มเพื่อกลับไปสู่โลกแห่งความไม่มีชีวิต ฟรอยด์อธิบายว่าสิ่งมีชีวิตวิวัฒนาการมาจากแรงกระทำของจักรวาลต่อสสารที่ไม่มีชีวิต การมีชีวิตเป็นสภาพที่ไม่คงที่และจะถอยกลับไปสู่สภาพไร้ชีวิตตามเดิม

สิ่งที่หามาได้ของสัญชาติญาณแห่งความตาย คือ แรงขับของความก้าวร้าว (aggressive drive) ความก้าวร้าวคือ การทำลายตนเองที่เปลี่ยนออกมาเป็นสิ่งอื่นแทนเนื่อง จากความปรารถนาความตายถูกขัดขวางโดยสัญชาติญาณแห่งการอยู่รอด ฟรอยด์ใช้เวลานานกว่าจะยอมรับว่าความก้าวร้าวเป็นแรงจูงใจสำคัญและมีอำนาจเช่นเดียวกับความต้องการทางเพศ

การแสดงออกของสัญชาติญาณแห่งการอยู่รอดและสัญชาติญาณแห่งความตายและการแสดงที่ทดแทนอาจปะปนผสมผสานกัน ตลอดจนอาจยับยั้งหรือทดแทนกันก็ได้

2. การกระจายและการใช้พลังงานจิต The distribution and utilization of Psychic Energy เนื่องจากสัญชาติญาณมีผลให้เกิดการใช้พลังงานของระบบ id ego และ superego การขับเคลื่อนไปของบุคลิกภาพ (dynamics of personality) จึงรวมถึงการแจกจ่ายพลังงานของระบบทั้ง 3 ซึ่งแข่งขันกันใช้พลังงานและความคุมระบบอื่นถ้าระบบหนึ่งเข้มแข็งขึ้น อีก 2 ระบบจะอ่อนแอลง นอกจากพลังงานใหม่เพิ่มขึ้นในระบบ

เริ่มแรก id ครอบครองพลังงานทั้งหมดและใช้สำหรับสร้างความพอใจโดยปฏิบัติการอัตโนมัติและขบวนการขั้นแรก (reflex action and primary process) การตอบสนองของสัญชาติญาณของ id โดยการแสดงปฏิบัติการอัตโนมัติหรือสร้างมโนภาพเรียกว่า an

instinctual object-choice or an instinctual object-cathexis พลังงานของ id สามารถเปลี่ยนจากการกระทำหรือมโนภาพหนึ่งไปสู่การกระทำหรือมโนภาพอื่น ๆ ได้อย่างง่ายดาย ทั้งนี้เนื่องจาก id ไม่สามารถแยกความแตกต่างของการกระทำหรือมโนภาพทั้งหลายตามความเป็นจริง id จะรับรู้ทุกอย่างเหมือนกันไปหมด เช่น ทารกที่กำลังหิวจะจับทุกอย่างที่มีอยู่ใกล้ตัวใส่ปาก

ego ไม่มีพลังงานในตนเอง ต้องยืมมาจาก id ขบวนการที่แยกพลังงานของ id ไปสู่ระบบอื่นเรียกว่า identification ความคิดเรื่องนี้ของฟรอยด์นับว่าเป็นเรื่องหนึ่งของบรรดาเรื่องที่สำคัญที่สุดของฟรอยด์ และเป็นเรื่องที่ยากแก่การเข้าใจ ฟรอยด์อธิบายว่า id ไม่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างมโนภาพกับวัตถุจริง และมโนภาพไม่สามารถสนองความต้องการ บุคคลจึงถูกบังคับให้แยกความแตกต่างระหว่างมโนภาพกับความเป็นจริง และเพื่อสนองความต้องการ บุคคลจะต้องหาสิ่งที่เหมือนกับในมโนภาพ ซึ่งเป็นการทำงานโดยขบวนการขั้นที่สอง (secondary process) ของระบบ ego การลอกเลียนสิ่งที่อยู่ในมโนภาพออกมาสู่โลกภายนอกเป็นความหมายของขบวนการ identification (เลียนแบบ)

ego จะใช้พลังงานเพื่อเปลี่ยนจากขบวนการทางจิตของ id มาสู่สิ่งที่มีความจริงมีเหตุผล มีความคิด ขบวนการ secondary process สามารถลดความเครียดได้ดีกว่าการลดความเครียดโดย ego เรียกว่า ego cathexes ซึ่งจะได้รับการพัฒนาขึ้นมามากมายหลายอย่าง ego จะได้รับพลังจิตเพิ่มขึ้นที่น้อยจนกว่าจะควบคุมการใช้พลังงานได้ทั้งหมด เนื่องจากการทำงานของ ego มีประสิทธิภาพในการลดความเครียดมากกว่า id แต่ถ้า ego ล้มเหลวในการตอบสนองสัญชาตญาณเมื่อใด id จะดึงพลังงานกลับคืน

นอกจากใช้พลังงานเพื่อลดความเครียดแล้ว ego ยังใช้พลังงานบางส่วนเพื่อขบวนการอื่น ๆ ได้แก่ การรับรู้ การจำ การตัดสินใจ การแยกความแตกต่าง การสร้างนามธรรม การถ่ายทอดความรู้ และการใช้เหตุผล พลังงานบางส่วนจะใช้เพื่อยับยั้งความรุนแรงและไว้เหตุผลของ id เรียกว่า anticathexes ถ้า id คุกคามมาก ego จะสร้างเครื่องป้องกัน เรียกว่า defense mechanisms

cathexes หลายอย่างที่ ego สร้างขึ้น อาจเป็นการทดแทนไม่ใช่ตัวลดความเครียดได้จริง ตัว cathexes ทดแทนเหล่านี้จะเห็นได้ในรูปของ ความสนใจ หักเหน็ด ความ

ชอบ เช่น พลังงานของแรงขับเคลื่อน อาจทำให้เกิดความสนใจในการสะสมอาหาร ไปนั่งตามภัตตาคารแปลก ๆ และชายด้วยชามก็ได้ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากพลังงานของ ego สามารถแบ่งไปใช้กับจุดมุ่งหมายหลาย ๆ อย่างได้

ego จะทำหน้าที่บริหารและประสานการทำงานระหว่างระบบทั้ง 3 เพื่อให้เกิดความสอดคล้องของบุคลิกภาพและการแสดงออกต่อสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การได้รับพลังงานของ superego ก็เกิดจากขบวนการ identification (เลียนแบบ) เช่นเดียวกัน เด็กจำต้องพึ่งพาพ่อแม่เพราะพ่อแม่สามารถสนองความต้องการของเด็กได้ พ่อแม่เป็นตัวแทนของระเบียบวินัยด้วยและทำหน้าที่ถ่ายทอด ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ของสังคม เจื่อนไซที่พ่อแม่ใช้คือการให้รางวัลและการลงโทษเพื่อควบคุมพฤติกรรมของเด็กให้เหมาะสม เด็กจึงได้รับการปลูกฝังทางศีลธรรมโดยปริยาย คุณค่าที่สูงส่งทั้งหลายจะกลายมาเป็นอุดมคติของ ego (ego-ideal) และทำให้เกิดสติขึ้น superego ลอกเลียนคุณธรรมต่างๆ จากพ่อแม่ นั่นคือ superego ได้รับพลังงานโดย identification superego เป็นตัวแทนคุณธรรมทางสังคม ซึ่งพยายามควบคุมและขัดขวางแรงขับที่ยังไม่ได้รับการขัดเกลาโดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงขับทางเพศ และความก้าวร้าว การเป็นคนดีหมายถึง การอยู่ในโอวาท ไม่ทำสิ่งที่ไม่งาม การเป็นคนเลว หมายถึง การถืออันหักหาญและหมกหมุ่นในกาม บางครั้ง superego จะถูกหักล้างโดย id

aim ของสัญชาตญาณมักจะได้รับ ความคับข้องใจเนื่องจากการขัดขวางของ ego และ superego ego ต้องคอยตรวจสอบทั้ง id และ superego ในการปกครองระบบทั้ง 2 ถ้า id ควบคุมพลังงานส่วนใหญ่ บุคคลจะมีอุปนิสัยหยาบกระด้าง ตรงกันข้ามพลังงานถูกคุมโดย superego มาก บุคคลจะมีบุคลิกภาพที่ถูกครอบงำโดยศีลธรรมจนเกินไป มีผลให้บุคคลเกิดความคับข้องใจ และรู้สึกล้มเหลว หดหู่ใจ

สรุปแล้วการทำงานของบุคลิกภาพ (dynamics of personality) ประกอบไปด้วยการทำงานของระบบทั้ง 3 ดังได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งย่อมเกิดความขัดแย้งต่อต้านกันของระบบต่างๆ และส่งผลออกมาสู่บุคลิกภาพ

3. Anxiety (ความวิตกกังวล) โลกภายนอกเป็นแหล่งผลิตสิ่งที่น่าสนใจ
ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ และในขณะเดียวกันก็มีส่วนในการปรับบุคลิกภาพด้วย
เนื่องจากมีทั้งอันตรายและความไม่มั่นคงเท่าๆ กับสิ่งที่พึงปรารถนา ด้วยเหตุนี้สิ่งแวดล้อม
จึงสามารถเพิ่มความเครียดให้กับบุคคลได้ และมีผลให้เกิดการทำงานของบุคลิกภาพ
(dynamics of personality)

ปฏิกิริยาของบุคคลเมื่อกำลังจะได้รับอันตรายจากภายนอก คือ ความกลัว ถ้า
สิ่งเร้าทำให้เกิดความกลัวท่วมท้นซึ่ง ego ควบคุมไม่ได้ ego จะเต็มไปด้วยความวิตก
กังวล (anxiety)

فروยด์แบ่งความวิตกกังวลออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่

(1) reality anxiety คือ ความวิตกกังวลที่เกิดจากความกลัวอันตรายจาก
ภายนอก

(2) neurotic anxiety คือ ความกลัวว่าจะไม่สามารถควบคุมสัญชาติญาณไว้
ได้ ความกลัวในลักษณะนี้เป็นเหตุให้บุคคลแสดงอาการบางอย่างเพื่อจะถูกลงโทษ ความวิตก
กังวลมิได้เกิดจากความกลัวสัญชาติญาณนั้นๆ แต่เกิดจากความกลัวการถูกลงโทษ เนื่อง
จากทำตามสัญชาติญาณดังกล่าว neurotic anxiety มีพื้นฐานมาจาก reality anxiety
เพราะว่าพ่อแม่และอำนาจต่าง ๆ ลงโทษเด็กเมื่อกระทำการที่รุนแรง

(3) moral anxiety คือความกลัวผิดศีลธรรม เนื่องจากระบบ superego
พัฒนาไปไกลมาก ทำให้บุคคลรู้สึกสำนึกบาป เมื่อทำหรือเพียงแต่คิดจะทำสิ่งที่ขัดต่อศีล-
ธรรม มีพื้นฐานมาจาก reality anxiety เช่นกัน เนื่องจากเคยถูกลงโทษเมื่อทำผิดศีล-
ธรรมมาก่อน

ความวิตกกังวลที่ไม่สามารถวัดได้จัดเป็น traumatic (ประสบการณ์ที่เข้มข้น) ทำ
ให้บุคคลตกอยู่ในสภาพที่ช่วยไม่ได้ ความวิตกกังวลประเภทนี้ อย่างหนึ่ง คือ birth trauma
(การเกิด) ชีวิตใหม่ถูกคุกคามโดยไม่ได้เตรียมตัวมาก่อนและไม่สามารถจะปรับตัวได้ ทารก
จึงต้องการสิ่งแวดล้อมที่ปกป้องจนกว่า ego ของเขาจะพัฒนาจนเข้มแข็ง ถ้า ego จัดการ
กับความวิตกกังวลอย่างมีเหตุผลไม่ได้ ego จะมีสภาพไม่ตรงความจริง ซึ่งเรียกว่า defense
mechanisms (กลไกการป้องกันตัวของ ego)

พัฒนาการของบุคลิกภาพ (The Development of Personality)

فروยด์อาจเป็นคนแรกที่สำคัญพัฒนาการของบุคลิกภาพ และให้ความสำคัญสำคัญวัยทารกและวัยเด็กเป็นพิเศษในฐานะที่เป็นพื้นฐานของบุคลิกภาพ فروยด์เชื่อว่าบุคลิกภาพเป็นรูปเป็นร่างแล้วเมื่อประมาณ 5 ปี ข้อสรุปของเขาได้มาจากการวิเคราะห์คนไข้ของเขาและพบว่าเมื่อย้อนศึกษาประสบการณ์วัยเด็กจะพบเงื่อนงำของอาการโรคประสาทในวัยต่อมา

บุคลิกภาพพัฒนาเนื่องจากการตอบสนองความเครียดที่เกิดจากสาเหตุใหญ่ 4 ประการ

- (1) ขบวนการเจริญเติบโตทางร่างกาย (physiological growth processes)
- (2) ความคับข้องใจ (frustrations)
- (3) ความขัดแย้ง (conflicts)
- (4) การคุกคาม (threats)

ความเครียดดังกล่าวทำให้บุคคลเรียนรู้วิธีการใหม่ ๆ เพื่อลดความเครียด นั่นคือบุคลิกภาพเกิดการพัฒนา วิธีการที่บุคคลเรียนรู้ได้แก่ การเลียนแบบ (Identification) และการทดแทน (displacement)

การเลียนแบบ (Identification)

หมายถึง การที่บุคคลรับเอาลักษณะสำคัญของบุคคลอื่นมาปรับเข้ากับบุคลิกภาพของตนบุคคลเรียนรู้ที่จะลดความเครียดโดยการเอาอย่างคนอื่น การเลียนแบบในที่นี้มีความหมายมากกว่าการทำตาม เพราะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพด้วย บุคคลจะเลือกเลียนแบบผู้ที่ประสบความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการได้ดีกว่าตน เด็กเลียนแบบพ่อแม่ เพราะรู้สึกว่พ่อแม่เก่งกว่าตนมีความสามารถทุกทาง เมื่อเด็กโตขึ้นเขาก็จะพบคนอื่น ๆ ที่จะเลียนแบบ ซึ่งประสบความสำเร็จในตำแหน่งที่เขาปรารถนา การเลียนแบบเกิดขึ้นในระดับจิตใต้สำนึก และเกิดขึ้นได้มากมายหลายครั้ง

การเลียนแบบยังมีผลให้บุคคลเรียกสิ่งที่สูญเสียกลับมาโดยการเลียนแบบบุคคลที่ตนรักและตายจากไปแล้ว เด็กที่พ่อแม่ปฏิเสธจะเลียนแบบพ่อแม่เพื่อเรียกความรักที่สูญเสียไป

การทดแทน (Displacement)

เมื่อการสนองเป้าหมายเดิม (original object-choice) ของสัญชาตญาณเป็นไปได้ จะมีการตอบสนองอื่น ๆ เข้ามาแทน นอกเสียว่าจะเกิดการเก็บกด (repression) การตอบสนองใหม่ที่ถูกขัดขวางอีก ก็จะเกิดการทดแทนอีกจนกว่าจะสามารถลดความเครียดลงได้ การทดแทนจึงทำให้บุคลิกภาพเกิดการพัฒนาออกไปต่าง ๆ นานา โดยที่เป้าหมายของสัญชาตญาณยังคงเดิม

บ่อยครั้งที่การทดแทนลดความเครียดได้เล็กน้อย บุคคลจึงต้องแสวงหาการทดแทนใหม่ต่อไป

ฟรอยด์อธิบายว่า อารยธรรมเกิดจากการทดแทนสัญชาตญาณออกมาในทางที่สังคมยอมรับ การทดแทนที่ผลิตผลสูงขึ้นทางวัฒนธรรมเรียกว่า sublimation การทดแทนก่อให้เกิดความซับซ้อนของบุคลิกภาพ ได้แก่ ความสนใจ ความชอบ ค่านิยม ทักษะ และความผูกพัน

กลไกการป้องกันตัวของ ego (Defense Mechanisms)

ego จะสร้างกลไกป้องกันตัวขึ้นเมื่อไม่สามารถคลี่คลายความวิตกกังวลที่กำลังคุกคามได้ ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันตัวแบบใดจะมีลักษณะร่วมกัน 2 ประการ คือ

- (1) ปฏิเสธหรือบิดเบือนความจริง
- (2) เกิดขึ้นในระดับจิตใต้สำนึกโดยที่บุคคลไม่รู้ตัว

กลไกป้องกันตัวที่สำคัญได้แก่

(1) Repression (การเก็บกด) การเก็บกด เกิดจากความปรารถนาถูกขัดขวาง และบังคับให้หมดไปจากจิตสำนึก เช่น การที่คนมองโลกในแง่ดีตลอดเวลาเพราะได้เก็บกดความรู้สึกเจ็บปวดไว้ การเก็บกดอาจกระทบต่อการทำงานของร่างกาย บางคนจะหมดสมรรถภาพทางเพศเพราะกลัวแรงผลักร่างเพศมากเกินไป บางคนเกิดอาการข้ออักเสบเนื่องจากเก็บกดความรู้สึกมุ้งมิ้งร้าย การเก็บกดอาจควบคู่ไปกับการหาสิ่งทดแทน เช่น เด็กที่เก็บกดความรู้สึกมุ้งมิ้งร้ายพ่ออาจแสดงความมุ้งมิ้งต่อรูปแบบของอำนาจอื่น ๆ

(2) Projection (การโยนความผิดให้ผู้อื่น) เกิดจาก neurotic anxiety หรือ moral anxiety เปลี่ยนมาเป็นความกลัวสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความวิตกกังวลเดิมคือความกลัวการถูกลงโทษจากภายนอก จึงง่ายแก่การที่จะเปลี่ยนมาเป็นความผิดของผู้อื่น เช่น การ

กล่าวว่า “เขาเกลียดฉัน” แทน “ฉันเกลียดเขา” การโยนความผิดให้ผู้อื่นจะสนองเป้าหมาย 2 ระดับ คือ เป็นการลดความวิตกกังวลเมื่อเปลี่ยนมากแล้วสิ่งที่มีอันตรายน้อยกว่า และบุคคลสามารถแสดงแรงผลักดันออกมาโดยปลอมแปลงว่าเป็นการป้องกันตัวจากศัตรู

(3) Reaction Formation (การแสดงตรงข้ามกับความรู้สึก) เป็นการแทนที่แรงผลักดันที่ก่อให้เกิดความวิตกกังวลโดยการแสดงตรงกันข้าม ความเกลียดจะแสดงออกโดยความรัก แต่ความรู้สึกเดิมยังคงอยู่ พฤติกรรมที่แสดงออกสามารถแยกได้ว่าเป็นความรู้สึกแท้จริง หรือตรงข้ามกับความรู้สึกจริงเพราะพฤติกรรมของความรักที่เกิดจากการปกปิดความเกลียดจะมีลักษณะเกินความจริงมากเกินไป

(4) Fixation and Regression (การชะงักและถอยหลัง) การพัฒนาของบุคลิกภาพตามปกติ จะเป็นไปตามลำดับขั้นจนกระทั่งบรรลุวุฒิภาวะ (maturity) แต่ละขั้นก็จะประสบความสำเร็จกับข้อใจ และความวิตกกังวลนานาซึ่งถ้ามักเกินไป จะทำให้การพัฒนาหยุดชะงักชั่วคราวหรือถาวร บุคคลจะเกิดอาการชะงักขั้นเรียกว่า fixation

กลไกที่เชื่อมโยงกับ fixation คือ regression (การถอยกลับ) เมื่อบุคคลเผชิญกับประสบการณ์ที่ซึมซับ (traumatic experience) จะแสดงพฤติกรรมของวัยทารกที่เด็กที่ตื่นกลัวในวันแรกๆไปโรงเรียนอาจแสดงพฤติกรรมถอยกลับ เช่น ดูคนหัว ร้องไห้ติดตามครู หรือซุกอยู่ที่มุมห้อง การถอยกลับมักจะถอยไปสู่ขั้นที่พัฒนาการชะงักกัน (fixated) คนที่เคยติดแม่ก็จะหวนกลับมาแสดงอีกเมื่อเผชิญความวิตกกังวลมาก ๆ

ขั้นของพัฒนาการ (Stages of development)

ฟรอยด์แบ่งพัฒนาการของบุคลิกภาพตามลักษณะจุดเด่นของการทำงานในแต่ละขั้น เขาแบ่งการพัฒนาเป็น 5 ขั้น ซึ่งฟรอยด์ให้ความสำคัญ 3 ขั้นแรกซึ่งเกิดขึ้นในช่วงอายุ 5 ปี ของเด็กมากที่สุด เพราะกิจกรรมต่างๆ (dynamic activities) ได้เกิดขึ้นในช่วงนี้ (pregenital stage) แล้วจะสงบลงชั่วคราว (ระยะ latency period) และกลับมามีบทบาทอีกครั้งเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น (ระยะ genital stage) ขั้นต่างๆ ที่ฟรอยด์กำหนดไว้ได้แก่

1, Oral Stage (การใช้ปาก) อายุแรกเกิดถึง 2 ปี ความสุขเกิดจากการใช้ปาก การกินจะตอบสนองความสุขของริมฝีปากและช่องปาก ถ้าอาหารไม่พึงปรารถนาจะคายออกมา เมื่อเริ่มมีฟันก็จะใช้กัดและเคี้ยวบดอาหาร ความสุขในการใช้ปากอาจทดแทนได้โดย

ความสุขในการหาความรู้หรือเป็นเจ้าของ ในวัยนี้เนื่องจากเด็กต้องพึ่งพาแม่ ดังนั้นความรู้สึกต้องการพึ่งพาจะเกิดขึ้นในระยะนี้และมีแนวโน้มจะคงอยู่ตลอดไป แม้ว่า ego จะพัฒนาแล้วก็ตาม ซึ่งจะปรากฏขึ้นเมื่อบุคคลรู้สึกวิตกกังวลหรือไม่ปลอดภัย فروยด์เชื่อว่าอาการหนักที่สุดของความรู้สึกต้องการพึ่งพาคือความปรารถนาที่จะกลับไปอยู่ในมดลูก

2. Anal Stage (การใช้วัยวะขับถ่าย) อายุ 2-4 ปี ความสุขในการขับถ่ายเกิดขึ้นเนื่องจากบุคคลรู้สึกถูกกีดกันบริเวณอวัยวะขับถ่าย การขับถ่ายทำให้เกิดความรู้สึกปลดปล่อยและโล่งใจ การฝึกขับถ่ายเป็นประสบการณ์ที่เด็กต้องปรับตัวเข้ากับความปรารถนาภายนอก เด็กต้องเรียนรู้การเลื่อนความสุขในการขับถ่ายออกไป ถ้าแม่เข้มงวดเด็กจะกลั้นถ่ายและเกิดอาการท้องผูก และพัฒนาไปสู่พฤติกรรมอื่นๆ เช่น ชอบเก็บ ขี้เหนียว และขี้อริ้น บางทีเด็กอาจถ่ายในเวลาที่ไม่เหมาะสม และเป็นรากฐานของลักษณะนิสัย โศกเศร้า ทำลาย โมโหโทโสและอาการผิดปกติอื่น ๆ ในวัยที่แม่คอยให้กำลังใจเด็กจะรู้สึกว่าการถ่ายเป็นการผลิตที่สำคัญและพัฒนานิสัยในทางสร้างสรรค์

3. Phallic Stage (การเล่นอวัยวะเพศ) อายุ 3-5 ปี ความรู้สึกก้าวร้าวและความรู้สึกเรื่องเพศสัมพันธ์กับอวัยวะเพศมีลักษณะเด่นชัด การเล่นอวัยวะเพศและการเพ้อฝันของเด็กจะควบคู่ไปกับการปรากฏของปม Oedipus complex

Oedipus complex คือความปรารถนาที่จะสัมพันธ์ทางเพศกับพ่อหรือแม่ที่เป็นเพศตรงข้ามกับเด็ก และมุ่งร้ายต่อพ่อหรือแม่ที่เพศเดียวกับเด็ก ความปรารถนาคงกล่าวจะแสดงออกในทางเพ้อฝันของเด็กในขณะเล่นอวัยวะเพศ และในการแสดงความรักพ่อหรือแม่เพศตรงข้ามและขี้อริ้นกับพ่อหรือแม่เพศเดียวกับตน พัฒนาการขั้นนี้จะส่งผลถึงบุคลิกภาพในอนาคต ทศนคติต่อเพศตรงข้ามผู้มีอำนาจ มักจะได้รับเงื่อนไขจาก Oedipus complex

เริ่มแรกทั้งเด็กหญิงเด็กชายจะรักแม่ เพราะแม่คอยสนองความต้องการและไม่ชอบพ่อเพราะเป็นคู่แข่งความรักจากแม่ ความรู้สึกเช่นนี้คงอยู่ในเด็กผู้ชาย แต่เปลี่ยนไปในเด็กหญิง

เมื่อเด็กพัฒนา Oedipus complex เด็กชายจะจินตนาการว่าพ่อจะทำร้ายตน ความกลัวของเด็กบางครั้งได้รับการยืนยันจากพ่อที่ชอบทำโทษ เด็กกลัวการถูกทำร้ายบริเวณอวัยวะเพศ กลัวการถูกตัด เรียกว่า castration anxiety ความกลัวทำให้เด็กเก็บกด

ความปรารถนาทางเพศกับแม่และมั่งร้ายพ่อ และการเลียนแบบพ่อช่วยสนองความพอใจทางเพศที่มีต่อแม่ ความหลงใหลแม่ทำให้เด็กอ่อนโยนกับแม่ การเก็บกด Oedipus complex ทำให้ superego พัฒนา

สำหรับเด็กหญิง เปลี่ยนจากการรักแม่ไปสู่ความรักพ่อ สืบเนื่องจากความผิดหวังที่เด็กหญิงพบว่าเด็กชายมีอวัยวะเพศยื่นออกมา เด็กหญิงเข้าใจว่าแม่คัดอวัยวะเพศของตนออกไปเด็กหญิงจึงถ่ายทอดความรักไปสู่พ่อซึ่งมีอวัยวะเพศและเด็กหญิงต้องการจะมีส่วนเป็นเจ้าของ ความรักพ่อเจือปนด้วยความอิจฉา ความอิจฉาทำให้เกิดความวิตกกังวลที่เรียกว่า castration complex เด็กหญิงจินตนาการว่าเธอได้สูญเสียสิ่งมีค่าไป ความรู้สึกนี้จะได้รับการชดเชยเมื่อผู้หญิงตั้งครรภ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ลูกชาย castration complex ทำให้ Oedipus complex ในเด็กหญิงมีแนวโน้มที่จะคงอยู่ และไม่ได้เกิดการเก็บกดอย่างรุนแรง ความแตกต่างของเด็กชายหญิงในเรื่อง Oedipus complex เป็นรากฐานของความแตกต่างทางจิตวิทยาระหว่างเพศ

ฟรอยด์เข้าใจว่าคนเรามีลักษณะทั้งสองเพศ (bisexual) ซึ่งทำให้บางคนเป็นพวกรักร่วมเพศ (homosexuality) ในขณะที่ธรรมชาติดังกล่าวแฝงอยู่ในคนที่รักต่างเพศ

4. Genital Stage (การสืบพันธุ์) เริ่มตั้งแต่ย่างเข้าวัยรุ่นเป็นต้นไป ลักษณะการรักตนเองในช่วง 5 ปีแรกเปลี่ยนไปสู่สิ่งต่าง ๆ เด็กวัยรุ่นจะรักผู้อื่นและลดความเห็นแก่ตัวลง ความถึงจุดทางเพศ การเรียนรู้ทางสังคม กิจกรรมของกลุ่ม การวางแผนอาชีพ เตรียมตัวแต่งงาน และรับผิดชอบครอบครัว เริ่มปรากฏขึ้น ตอนปลายของวัยรุ่น สิ่งต่าง ๆ จะคงที่บุคคลข้ามจากการรักตนเองมาสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่สัมผัสกับความจริง

งานของฟรอยด์ได้รับการโจมตี วิพากษ์วิจารณ์มาก ซึ่งไม่มีทฤษฎีจิตวิเคราะห์ใดเลยที่จะไม่ถูกวิจารณ์ ประเด็นที่วิจารณ์กันมากคือ ฟรอยด์สังเกตโดยไม่ได้ควบคุมสภาพการณ์ ข้อมูลที่เขาใช้ได้รับการโต้แย้งว่าเชื่อถือได้อย่างไร เพราะฟรอยด์ไม่ได้ใช้เครื่องมือบันทึกแต่อาศัยการจดบันทึกหลังจากพบคนไข้แล้วซึ่งอาจทำได้ไม่ครบถ้วน ความเชื่อหลายอย่างของฟรอยด์ไม่ได้รับการพิสูจน์

อย่างไรก็ตามก็นับว่าฟรอยด์ได้เสนอทฤษฎีที่ท้าทาย เขามองมนุษย์อย่างกว้างขวาง